



Pojedynek ze Śmiercią. *Siódma pieczęć* Ingmara Bergmana, cz. 1

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marek Błaszczuk, *Motywy egzystencjalne w twórczości filmowej Ingmara Bergmana*, „Analiza i Egzystencja”, nr 2020/52, s. 26–27.
- Źródło: Thomas Sjöberg, *Ingmar Bergman: Miłość, seks i zdrada*, Warszawa 2018, s. 12–14.
- Źródło: Ingmar Bergman, *Siódma pieczęć*.
- Źródło: *Rozprawa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*.
- Źródło: Søren Kierkegaard, *Bojaźń i drżenie*, tłum. J. Iwaszkiewicz, Warszawa 1995, s. 35.
- Źródło: Ingmar Bergman, *Siódma pieczęć*, Warszawa 1987.



Pojedynek ze Śmiercią. *Siódma pieczęć* Ingmara Bergmana, cz. 1

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

((Ingmar Bergman

Siódma pieczęć

- Przeklęta poczwaro! Co wyprawiasz z moim drzewem? Odpowiedz, gdy pytam. Grzeczność nic nie kosztuje. Kim jesteś?
- Ścinam twoje drzewo, bo przyszła pora na ciebie.
- Nie mam teraz czasu.
- Nie masz czasu?
- Mam dać przedstawienie.
- Odwołane. Z powodu śmierci.
- Mam kontrakt!
- Unieważniony.
- A moja rodzina? Dzieci?
- Wstydź się, Skat!
- Wstydzę się, wstydzę... Nie ma innego wyjścia? Jakichś... przywilejów dla aktorów?

- Nie, w tym przypadku nie.
- Jakiejś furtki? Wyjątku?

Źródło: Ingmar Bergman, *Siódma pieczęć*.

Skat próbował przekonać Śmierć, że jeszcze nie nadeszła jego pora. Nieprzejednana, wykonuje jednak swój obowiązek. *Memento mori*, Człowieku.

Twoje cele

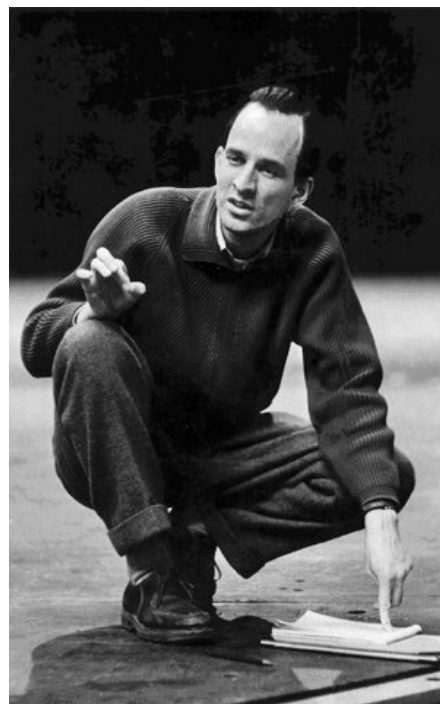
- Poznasz sylwetkę reżysera Ingmara Bergmana.
- Wskażesz motywy średniowieczne wykorzystane w filmie *Siódma pieczęć*.
- Poznasz genezę filmu Bergmana.

Przeczytaj

O reżyserze

Ingmar Bergman (1918–2007) to szwedzki reżyser filmowy i teatralny, autor scenariuszy i pisarz. Studiował literaturę i sztukę. W latach pięćdziesiątych współpracował z telewizją, pisał również radiowe sztuki teatralne. Za przełom w twórczości filmowej uznaje się jego dzieło *Więzienie* (1949), w którym autor wyraził swoje refleksje [egzystencjalne](#). Za granicą sukces odniósł film *Uśmiech nocy* (1955). W dojrzałym okresie swojej twórczości Bergman poruszał ważną dla niego problematykę. I tak zrealizował *Wieczór kuglarzy* (1953; podjął temat funkcji artysty i sztuki w społeczeństwie), *Siódma pieczęć* (1957; przedstawił problem zwątpienia i wiary), *Tam, gdzie rosną poziomki* (1957; poruszył temat życia i śmierci, rozrachunku ze sobą). Kwestie dotyczące filozoficznego spojrzenia na życie, relacji człowiek-Bóg są widoczne w trylogii *Jak w zwierciadle* (1961), *Goście wieczerzy Pańskiej* (1963), *Milczenie* (1963). Natomiast *Persona* (1966) stała się pewnego rodzaju odejściem od problematyki egzystencjalnej i skupiła się na relacjach międzyludzkich. Uznanie publiczności zdobyły również późniejsze filmy: *Jesienna sonata* (1978) oraz *Fanny i Aleksander* (1982).

Ingmar Bergman jest doceniany za podjęcie w swojej twórczości trudnej tematyki, budowanie dzieł o charakterze [moralitetów](#) oraz za eksperymenty artystyczne. Podkreśla się ścisły związek twórczości z życiem prywatnym reżysera oraz wpływ Bergmana na kinematografię europejską.



Ingmar Bergman (1958)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Marek Błaszczuk

Motywy egzystencjalne w twórczości filmowej Ingmara Bergmana

Siódma pieczęć stanowi wyraz osobistej refleksji Bergmana: „[K]to, jak ja, wzrastał w rodzinie pastora – pisał o *Siódmej pieczęci* – ten szybko nauczył się zaglądać za kulisy życia i śmierci. W moim filmie Rycerz powraca z wyprawy krzyżowej, jak dziś żołnierz powraca z frontu... Film ten jest alegorią na bardzo prosty temat: człowiek, jego wieczne poszukiwanie Boga i śmierć, jako jedyna pewność”. Wychowanie przez ojca-pastora istotnie wpłynęło na twórczość Bergmana i poruszaną przez niego problematykę filozoficzną, skoncentrowaną wokół refleksji nad sensem ludzkiej egzystencji, śmiercią czy obecnością w świecie wszechmocnego Boga. Bergman [...] ukazuje bowiem życie jako nieustanną (często heroiczną) wędrówkę człowieka w poszukiwaniu Stwórcy, Jego nieskończonej potęgi i źródła Sensu. Wędrówka ta jest zarazem poszukiwaniem siebie samego, próbą zgłębienia tajemnicy człowieczeństwa. Przesłanie *Siódmej pieczęci* jest więc uniwersalne i doskonale wpisuje się w egzystencjalny namysł nad kondycją ludzką – zagubieniem jednostki w świecie, jej poczuciem samotności, wyobcowania oraz oddalenia od Boga. [Bergman napisał, przyp. red.]: „[P]ustka jest zwierciadłem zwróconym ku mej twarzy, widzę w nim siebie, i ogrania mnie odraza i strach. [...] moje życie było ciągłą męką, błędzeniem, gadaniną pozbawioną sensu, było puste”.

Źródło: Marek Błaszczuk, *Motywy egzystencjalne w twórczości filmowej Ingmara Bergmana*, „Analiza i Egzystencja”, nr 2020/52, s. 26–27.



Jean Fautrier, *Large Tragic Head*, 1942
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

egzystencjalizm

(łac. *existentia* – istnienie, byt) – współczesny kierunek filozoficzny, występujący również w literaturze pięknej, podejmujący tematykę indywidualnego istnienia człowieka w świecie, jego wolności wyborów, samotności, alienacji, świadomości śmierci

moralitet

(łac. *moralitas* – obyczajność) – średniowieczny utwór sceniczny, rodzaj misterium z postaciami alegorycznymi, które przedstawiają walkę Dobra ze Złem; ma charakter dydaktyczny, często porusza sprawy ostateczne, wykorzystuje motyw everymana i personifikację wartości (Wiara, Czas, Śmierć itp.)

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

W filmie *Siódma pieczęć* pojawia się sporo odniesień do popularnych motywów i realiów średniowiecza. Zapoznaj się z galerią, a następnie zapisz w punktach przykłady wykorzystania tych tematów przez Ingmara Bergmana.

Polecenie 2

Wybierz jeden z motywów przywołanych w galerii i scharakteryzuj szerzej sposób, w jaki przetworzył go reżyser *Siódmej pieczęci*.



Słownik

flagelant

(łac. *flagellare* – biczować, chłostać) – biczownik, kapnik, członek bractwa religijnego; grupy flagelantów wędrowały w procesjach pokutniczych, wymierzając sobie i współbraciom karę fizyczną i nawołując do pokuty (XII–XIVw.)

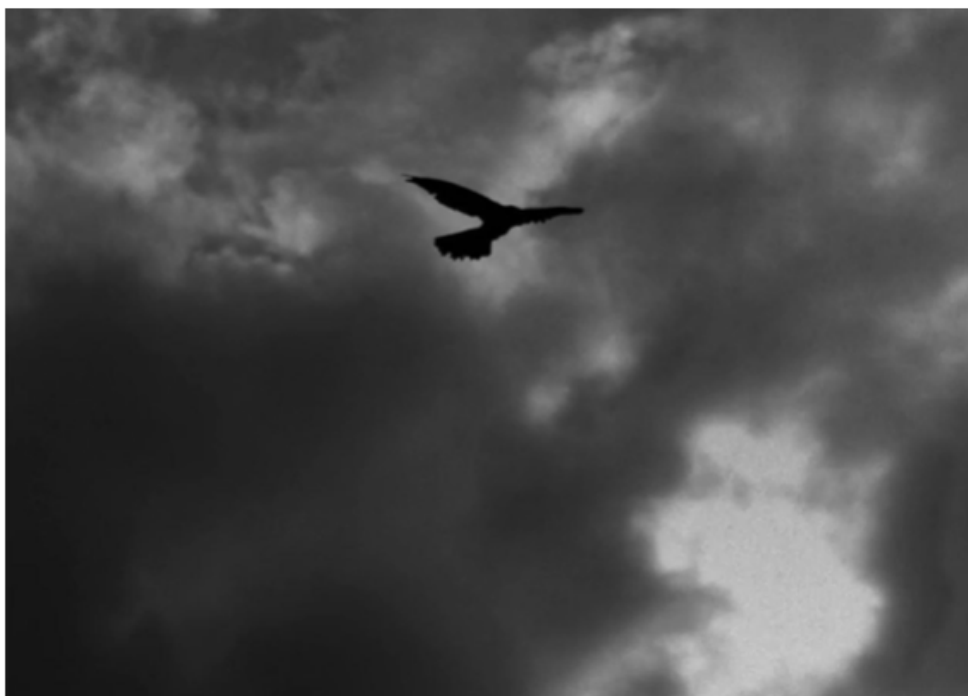
Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Przypomnij sobie początek i przedostatnią scenę (czytanie fragmentu Biblii przez żonę Rycerza) lub obejrzyj fragmenty filmu [00:01:33–00:04:00] oraz [01:30:00–01:34:15]. Wyjaśnij, jakie znaczenie ma przytoczenie słów Biblii na początku i w zakończeniu filmu. Opisz, jak odczytujesz symbolikę obu scen?



Kadr 1. Fragment 1 [00:01:33–00:04:00]

Źródło: Kadr z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.

Ćwiczenie 2



Przyjrzyj się poniższym zdjęciom. Zwróć uwagę na sposób ukazania twarzy bohaterów. Wskaż, jaką funkcję pełni ten zabieg.



Źródło: Kadry z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.



Uzupełnij tabelę o przykłady zastosowania kontrastu w filmie i określ jego funkcje.



Rycerz (Max von Sydow) grający w szachy ze Śmiercią (Bengt Ekerot)
Źródło: Kadr z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.

Przykłady zastosowania kontrastu w filmie	Funkcja

Upozowanie niektórych scen przypomina malowidła. Obejrzyj zamieszczone poniżej kadry i wyjaśnij, w czym przejawia się malarskość tych scen.



Źródło: Kadr z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.

Ćwiczenie 5



Na początku filmu widz poznaje głównego bohatera. Scharakteryzuj środki filmowe, które zastosował reżyser, aby zaprezentować Rycerza.



Antonius Block (Max von Sydow)

Źródło: Kadr z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.

Ćwiczenie 6



Główny bohater, rycerz Antonius Block, wziął udział w wyprawie krzyżowej kierowany swoją wiarą. Teraz jednak przeżywa jej kryzys. Zaznacz poprawne odpowiedzi dotyczące jego zachowania.

☐ Block przeżywa dylematy egzystencjalne, ale bardzo szybko udaje mu się pokonać kryzys wiary.

☐ W ostatnich chwilach swojego życia pragnie dokonać czegoś dobrego (próba odwrócenia uwagi Śmierci i umożliwienia ucieczki rodzinie kuglarzy).

☐ Block przeżywa rozterki egzystencjalne – udział w doświadczeniu wojny, a więc bliskie spotkanie z cierpieniem, nieszczęściem, śmiercią powoduje bezradność bohatera. Następuje kryzys wiary.

☐ Próbuje odzyskać spokój ducha, poszukuje odpowiedzi na dręczące go pytania.

☐ Chce odkryć tajemnicę życia i śmierci. W każdym zdarzeniu szuka szansy, by znaleźć odpowiedź (np. rozmowa z „czarownicą” na temat diabła).

Ćwiczenie 7



Podczas spowiedzi Antonius wyjawia Śmierci swój plan. Wyjaśnij, jakie znaczenie ma spowiedź w kontekście filmu.



Źródło: Kadr z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.

Porównaj dwie sceny: nadejścia i odejścia procesji biczowników. Wyjaśnij, jakie znaczenie ma taki sposób ich przedstawienia.



Kadr 1. Przybycie procesji [00:36:48–00:39:18]

Źródło: Kadr z filmu *Siódma pieczęć* w reż. I. Bergmana, tylko do użytku edukacyjnego.

Słownik

ekspresjonizm

(fr. *expressionnisme*) – kierunek w sztuce, który rozwinął się na początku XX wieku, zainspirowany głównie twórczością artystów niemieckich. Skupiał się na poszukiwaniu wyrazu dla silnych wewnętrznych przeżyć emocjonalnych, poruszał tematykę duchową, metafizyczną. Utwory ekspresjonistyczne charakteryzował indywidualizm, hiperboliczny styl, radykalne rozdzielenie sfery ducha i materii

montaż

(fr. *montage*) – etap powstawania dzieła filmowego, jeden z podstawowych środków wyrazu sztuki filmowej. Montaż filmowy jest zabiegiem: 1) technicznym – łączenie ujęć, scen i sekwencji w kompletny film, przez klejenie taśmy filmowej; 2) porządkującym – selekcja zrealizowanego materiału zdjęciowego i dźwiękowego oraz ułożenie go w całość, zgodnie z zamierzeniami twórców filmu; 3) dramaturgicznym – podkreślenie za pomocą montażu wybranych treści

parodia

(gr. *parōidía* od *pará* – poza, obok, mimo i *ōidē* – pieśń) – świadome naśladowanie danego wzorca literackiego (dzieła, stylu, gatunku), polegające na celowym wyostrzeniu jego cech formalno-stylistycznych oraz zmianie tematycznej i ideowej, prowadzi do efektów zabawnych, satyrycznych lub skłaniających do refleksji czy dyskusji; nieudolne naśladownictwo lub zdeformowana, wypaczona postać czegoś

perspektywa, pozycja żaby

ujęcie z pozycji ziemi, kamera patrzy z dołu na dominujące nad nią postaci lub przedmioty; sugeruje przytłoczenie, podkreśla wysokość filmowanych obiektów

plan filmowy

fragment przestrzeni widziany przez kamerę podczas ujęcia; wyróżnia się m.in.: **plan ogólny** – pełny obraz miejsca akcji, np. plener, sylwetka ludzka widoczna w całości, **plan średni** – postać ludzka ukazana od pasa w górę, szczególną uwagę kamera zwraca na mimikę, **półzbliżenie** – obejmuje popiersie człowieka, **zbliżenie** – twarz lub inny element zajmuje większość lub całość ekranu

Dla nauczyciela

Autor: Marzenna Śliwka

Przedmiot: Język polski

Temat: Pojedynek ze Śmiercią. *Siódma pieczęć* Ingmara Bergmana, cz. 1

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Kształtowanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowników;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;
- 7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;
10. gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych;

Lektura obowiązkowa

- 1) Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Kohelecia, Pieśni nad Pieśniami, Księgi Psalmów, Apokalipsy wg św. Jana;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
 - 2) wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
 - 3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;
 - 4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- doskonali umiejętności: komunikacyjne, argumentowania, słuchania innych i tolerancji dla poglądów innych,
- wzbogaca swoją wiedzę na temat epoki, której obraz jest pretekstem do poruszenia tematów ponadczasowych,
- utrwała wiadomości na temat środków filmowych,
- dokonuje krytycznego odbioru tekstu kultury,
- interpretuje symbole kulturowe,
- doskonali umiejętność odczytywania znaczenia dosłownego, przenośnego, symbolicznego,
- dokonuje autorefleksji, dzieląc się własnymi przeżyciami płynącymi z kontaktu z tekstem kultury.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uwaga: scenariusz obejmuje cz. 1 i cz. 2 lekcji *Siódma pieczęć* Ingmara Bergmana jako filmowa wędrówka do...

Nauczyciel udostępnia informacje – sekcje: „Wprowadzenie”, „Przeczytaj”. Ponadto przygotowuje kartki w dwóch kolorach dla każdego ucznia oraz stacje, na których będą się zatrzymywać poszczególne grupy: EPOKA, SYMBOLE (prezentacja wykonana wcześniej przez ucznia umieszczona na pulpicie laptopa), JĘZYK FILMU, REFLEKSJE (stacja z pudełkami). Na każdej stacji jest laptop z dostępem do e lekcji, ewentualnie do materiałów dodatkowych. Przydział do grup: nauczyciel może wykonać losy.

Uczniowie oglądają film *Siódma pieczęć* Ingmara Bergmana i notują swoje spostrzeżenia dotyczące:

- a) sposobu prezentacji średniowiecza,
- b) wizji Śmierci,
- c) konstrukcji filmu, filmowych środków językowych,
- d) najciekawszych scen.

Chętny uczeń (lub grupa 2–3 osobowa) wykonuje prezentację na temat wyobrażeń śmierci na przestrzeni wybranych epok – od starożytności do współczesności – bez odwoływania się do dzieła Bergmana. Na wykonanie pracy powinien mieć tydzień. Maksymalny czas trwania prezentacji 3 minuty. Prezentacja zostanie udostępniona uczniom przy stacji: SYMBOLE.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel zapoznaje uczniów z celami lekcji. Zapowiada, że po lekcji każdy indywidualnie – zgodnie z własnymi przemyśleniami – dokończy jej temat.

Każdy uczeń otrzymuje dwie kartki w różnych kolorach. Nauczyciel prosi o dokończenie zdań: Życie jest..., Śmierć jest... Uczniowie wykonują zadanie, a następnie wrzucają swoje kartki do dwóch różnych pojemników (pudełek, koszyków etc.). Pudełka umieszczamy na stacji: REFLEKSJE.

Faza realizacyjna:

1. Następuje podział na grupy (losowanie). Każda z grup otrzymuje swoją kartę pracy, z którą „wędruje” po określonych stacjach. Lider grupy kontroluje czas wykonania zadania.

Cele podróży i proponowane ćwiczenia:

EPOKA (Galerie interaktywne w obu częściach lekcji – wszystkie polecenia)

JĘZYK FILMU (wybrane przez nauczyciela ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” obu części lekcji)

SYMBOLE (prezentacja uczniowska o śmierci oraz ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”)

REFLEKSJE (zawartość pudełek z wypowiedziami uczniów – do zapoznania się z przemyśleniami klasy; ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”)

Prezentacja efektów pracy. Zespoły przedstawiają swoje wnioski z danej „stacji”, nauczyciel lub przedstawiciele pozostałych grup ewentualnie uzupełniają.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zadaje pytania: *Czym była dla Was nasza wspólna podróż? Co z tej lekcji jest dla Was najważniejsze?* Uczniowie dzielą się swoimi refleksjami z lekcji i dopisują zakończenie tematu.
2. Nauczyciel prezentuje film/audio Michała Dobruckiego *Spowiedź* (patrz: materiały dodatkowe), dla którego inspiracją był film Bergmana.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują wybrane jedno lub kilka poleceń:
 - W formie mapy myśli zapisz najważniejsze wnioski z dzisiejszych zajęć. Uwzględnij wszystkie „stacje podróży”.
 - Wypisz przykłady nawiązań do Biblii w filmie Ingmara Bergmana.
 - Przygotuj prezentację, w której przedstawisz współczesne nawiązanie (film, literatura, komiks, gra komputerowa) do motywów średniowiecznych.

Materiały pomocnicze:

- Aleksander Kwiatkowski, *Film skandynawski*, Warszawa 1986.
- *Kino klasyczne*, tom 2, pod red. T. Lubelskiego, I. Sowińskiej, R. Syskiego, Kraków 2011.
- Jerzy Płazewski, *Język filmu*, Warszawa 2008.
- Michał Dobrucki, *Spowiedź*, 2015 (praca licencjacka, ASP, Kraków), dostępna w internecie.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą wykorzystać galerię zdjęć interaktywnych podczas przedmaturalnej powtórki na temat motywu śmierci.